

Bulletin european

Anul XIII. Nr. 121

Decembrie 1984.

Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr. Iosif Constantin Drăgan

Cercetări și ipoteze privind limba Dacilor

O întrebare care pe noi Români ne preocupă de foarte mult timp este următoarea: cum a fost cu puțință să dispară limba Dacilor în așa fel încât să nu mai rămână din ea decât 10-15 (adică 0,04 la sută din vocabularul uzual), ori cel mult 170 cuvinte dace «sigure» (I.I. Rusu) ? Cum să ne putem imagina dispariția totală a limbii celor peste 2 milioane Daci sub Burebista (Strabo), a unui popor de aleasă cultură sufletească, având o tradiție de vitejie, demnitate și neatârnare și care nu se ploconea înaintea trâmbițatei superiorității culturale și a «prestigiului» Romanilor ? Cum să putem admite dispariția unei limbi omogene, capabile să exprime înalte idei politico-filosofice (Ovidiu a scris un poem în getă !) și înlocuirea ei fulgerătoare, în 165 ani, cu graiurile dispartate ale coloniștilor din 21-25 provincii romane (copleșiți și asimilați curând de Daci) ? Cum să concepem pierrea limbii vorbite de Dacii liberi din restul de 3/4 ale imensului teritoriu geto-dac ? Cum să acceptăm teza desființării acestei limbi autohtone, când Roma nici măcar *n-a intenționat* înlocuirea ei ? Cum să ne închipuim dispariția limbii materne a unui popor statornic, care n-a pierit și a cărui continuitate e definitiv și irecuzabil atestată și prin cele 150 de puncte arheologice date la iveală prin menținerea hidronimiei, toponimiei etc. a corpurilor militare de Daci din Imperiu etc. ? Când se știe că limbile nu mor decât odată cu popoarele care le vorbesc, cum să acceptăm absurda teză a dispariției limbii unui popor care n-a pierit, ci «în ciuda pierderilor, a continuat să reprezinte populația majoritară» (v. *Scânteia* din 5 mai 1980, cu concluziile colocviului) și formează elementul

---

etnic *preponderent* al poporului român ?

Acestor întrebări am încercat să le găsec un răspuns prin studiul «*A dispărut limba Dacilor?*» (publicat în *Flacăra*, nr.3, 4, 5, 9, 10/1982), susținând nedispariția geto-dacei, ci continuitatea ei, dănuirea în limba română. Pe lângă numeroasele argumente invocate, am arătat că un argument extrem de important ne lipsește încă: texte clare în limba dacă (poemul ovidian fiind pierdut). Pentru a remedia această lipsă, am opinat că s-ar putea să regăsim totuși limba strămoșilor în limbajul vorbit încă și azi de un trib de «beduini» din Peninsula Sinai (Egipt), în apropiere de Mânăstirea Sf. Ecaterina (v. nr. 10, 12.3.1982 *Flacăra*).

Revenim asupra acestui subiect datorită unei noi informații-surprinză: ziarul cairez *Le progrès égyptien* ediția de duminică, 25 aprilie 1982, scrie că nu departe de Sharon El-Eheik (Egipt), la poalele muntelui Caterina (cel mai înalt din Sinai, 2.642 m) se află o mânăstire cu același nume, construită de împăratul Justinian, în sec. VI. Mânăstirea este înconjurată de un zid de apărare lung de 320 m., înalt de 11 m. și gros de peste 2 m. Manuscrisele medievale spun că Justinian a trimis pentru apărarea mânăstirii 200 soldați, împreună cu familiile lor, *originari din Valahia*, asigurându-le aprovizionarea. După venirea Arabilor, ei au trecut la islamism, fiind strămoșii tribului Gabalia, care și azi îi ajută pe călugări, aflându-se în serviciul mânăstirii Caterina și îngrijind livezile din afara incintei. Călugării spun că ei prezintă un tip antropologic *diferit* de ceilalți beduini din peninsula și au în dialectul lor «*cuvinte de origine necunoscută*».

Dar care poate fi acea limbă «necunoscută», vorbită de urmașii unor Valahi, dacă nu limba strămoșilor noștri, *geto-daca*? Desigur, nu în stare «pură», ci așa cum a evoluat ea după cucerirea romană, împrumutând și de la coloniști anumite elemente lexicale (nu multe, și nici structura, pe care și-a păstrat-o), plus influențele populației locului de transplantare.

Perspectivile care se deschid lingvisticii românești (și străine) prin studierea *pe viu* a limbii geto-dace, *vorbită și azi* de tribul Gabalia sunt incommensurabile ! Atâtea și atâtea probleme complicate, considerate până ieri insolubile, vor putea fi acum elucidate. Orizont imens pentru cercetări.

Iată de ce susțineam în *Flacăra* și *Contemporanul* importanța unei cercetări etno-lingvistice.

Cred că reprezintă pentru cercetători o șansă cu totul nesperată, aproape de necrezut, unică: păstrarea peste veacuri - 15 la număr ! - a unei fracțiuni dintr-un popor. Conservarea ei - prin izolare la distanță considerabilă, nu numai în timp. ci și în spațiu (într-un deșert la mii de kilometri depărtare!), ca într-un muzeu viu, etno-lingvistic, parcă anume pentru facilitarea studiului generațiilor următoare ! Și deslegarea atâtor enigme în legătură cu o limbă dată «dispărută».

E de presupus, într-adevăr, că studiind în profunzime această etnie «valahă», îndeosebi limba ei, multe probleme imposibil de soluționat astăzi, multe controverse filologice, vor putea fi elucidate. Poate apar noi cuvinte geto-dace «sigure», noi dovezi pentru rezistența Dacilor la «romanizare»,

pentru stabilirea forțelor lor etnice, garanție a continuității, poate că se ivește vreun indiciu în plus pentru legăturile lingvistice de substrat româno-albaneze (și etnice: verificarea intuiției lui Pârvan că strămoșii Skipetarilor sunt Carpii, Dacii liberi transplantați în sudul Dunării). Poate că se va găsi în limbajul tribului Gabalia cuvântul *stână* și atunci se va stinge, pentru a da un singur exemplu, controversa de azi asupra originii lui (dacă există, înseamnă că termenul nu poate fi slav, aceștia venind la noi pe la anul 600, iar Justinian domnise între 527-565) etc.

Interesante se vor dovedi, desigur, și constatările antropologilor: poate se vor adevăra mărturiile literaturii antice, care îi aseamănă pe Geto-Daci, ba chiar și pe Traci, cu popoarele de la nord - Sciți, Celți, Germani. Înalți și robuști, bărbații aveau, în general, pielea de culoare deschisă, ochi albaștri și părul blond-roșcat... Femeile par să fi fost frumoase, zice H. Daicoviciu (*Dacia*, p. 25), de o frumusețe severă, aspră chiar, dar expresivă. Cred că atunci cade și obiecția că acest tip corespunde și Slavilor: tribul s-a constituit cu mult înainte de venirea la noi a Slavilor.

Menționez că date despre întemeierea Mănăstirii Sfânta Ecaterina dă o tăbliță la intrare, pe care e indicat *anul înființării, 527* (primul an de domnie a lui Justinian) și anul 557, al *terminării* edificiului.

Construirea bisericii (basilica) de către Justinian - precum și a fortăreței de pază, *castellum* - ne mai este confirmată și printr-un martor al vremii, istoricul oficial al curții, Procopius din Cesarea, (care, după cum se știe, și-a ținut și «pentru sufletul lui» un jurnal intim, cu intrigile zilei) în cartea sa despre clădirile lui Justinian (titlul complet: *Procopii Caustidici Caesariensis De aedificiis D.N. Justiniani Liber V. cap. VIII*), la p. 467: pentru monahi a construit Justinian biserica, dar nu în vârful muntelui de granit, pentru că acolo nu pot trăi oameni din cauza zgomotelor nocturne înspăimântătoare (doar Moise le-a putut suporta, când a primit Tablele legii...), ci la poalele lui. Tot aici a construit foarte puternica fortăreață, ca să apere biserica de incursiunile eventuale ale «barbarilor saraceni» (*Imperator castellum imposuit validissimum optimo cum praesidio: ne ex ora illa, quippe deserta, in Palestinam Saraceni barbari elam irrumpant*), cu ajutorul garnizoanei celei mai bune (adusă din Dacia, de la nordul Dunării, nu din sud, cum cred unii, probabil din Banat ori Oltenia, o parte din acestea cucerite de Justinian, intrând în componența provinciei Justiniana Prima, potrivit novelei XI din 16 aprilie 535).

Trebuie menționat, de asemenea, că în mănăstire a fost construită și o capelă, tot de un valah, Alexandru Voievod al Valahiei («Built by Alexandru Voevoda, Prince of Wallachia», cum scrie Marcu Beza în *Lands of many religions*, London, 1934, p. 97), care a mai făcut și alte daruri mănăstirii, în anul 7084 de la Facerea lumii. Acest Alexandru Vodă trebuie să fie, desigur, Alexandru II Mircea, care domnea în Muntenia în anul 7084 de la Facere, adică 1576. Este interesant de remarcat că la mănăstirea aceasta - în faimoasa ei bibliotecă - se află și portretul domnitorului valah Constantin Brâncoveanu, împreună cu splendide manuscrise, ornamentate în scriptoriile

românești, ca excepționalele scoarțe ale Evangheliei dăruite de Ieremia Movilă, 1598 etc; tot acolo au fost descoperite manuscrisele - slavon și grecesc - *Învățăturilor* altui domnitor, tot valah, *către fiul sau Teodosie* (v. Virgil Cândea, *Colecții străine despre trecutul Românilor în Magazin Istoric*, nr. 7/1982, p. 31). Poate alte manuscrise vorbesc și despre aducerea Valahilor și despre data evenimentului. Cercetătorii noștri vor lămurii, desigur, totul, căutând și prin arhivele din Cairo, Alexandria etc.

Ca să le fiu de folos, amintesc ceea ce se știe până azi:

a) soldații aduși constituiau «paza cea mai bună» (optimo cum praesidio), după Procopiu din Cesareea (suscitat);

b) Justinian a trimis 100 «sclavi ai Romei cu soțiile și copiii lor și le-a zidit case în afara mănăstirii, unde să locuiască și străjuiască mănăstirea și călugării», arată Eutychius, patriarhul Alexandriei între 933-940, care face istoricul fundării Mănăstirii Sinai (v. *Eutychii Annales I*, p. 203, Beyrouth, 1906). «Sclavi ai Romei», în textul arab *abid elrum*, ar fi, după tradiție, și călători *valahi*;

c) «există așezări *valahe* în Asia», după afirmația lui Thomas Herbert, 1926 (citată de Marcu Beza, fără precizări);

d) «când Justinian a clădit mănăstirea, a trimis un grup de sclavi originali *de pe țărmurile Mării Negre* (s. n.)... Ei mărturisesc unanim pogorârea lor din robi creștini, din care cauză beduinii îi numesc «fiii creștinilor»; se căsătoresc numai între dâșii, alcătuind o comunitate aparte din vreo 120 oameni înarmați. Sunt o rasă muncitoare și robustă și fetele lor au faima de superioară frumusețe asupra tuturor beduinilor, ceea ce dă naștere la nefericite legături și iubiri romantice, când îndrăgostiții se întâmplă a ține de alte triburi», scrie John Lewis Burckhardt în *Travels in Syria and the Holy Land*, p. 562-564, London, 1822;

e) «Justinian, zidind mănăstirea, trimisese 100 prizonieri valahi. În cursul vremii, cum năvăliseră Arabii și răpiseră mănăstirii multe din posesii, urmașii acestor *Valahi* au devenit musulmani și au adoptat obiceiurile arabe», consemnează explicația egumenului Edward Robinson, în *Biblical Researches in Palestine, Mount Sinai and Arabia*, v. I, p. 200, London, 1841;

f) «acest trib se zice a fi de obârșie europeană, trăgându-se dintr-o colonie de robi *valahi*, așezați de Justinian să păzească mănăstirea. Ei înșiși cred să fi venit dintr-o țară numită *Llah* și trăsăturile lor deosebite de tribul obișnuit de beduini par a favoriza presupunerea», scrie orientalistul american E. H. Palmer, intrigat, în *Deșertul Exodului*, p. 71, New York, 1872 (citată de Marcu Beza în articolul *Urme românești la mănăstirea Sinai...* din *Boabe de grâu* nr. 10/1932);

g) se dau lămuriri și amănunte despre coloniștii *gelabié* în cartea grecească a lui Pericle Gregoriade *Sf. mănăstire Sinai*, Ierusalim, 1875 (dăruită lui Marcu Beza de starețul Porfirios, după care *djebalieh* înseamnă *oameni de la munte*);

h) «sunt considerați a fi urmașii direcți ai robilor *valahi*, pe care Justinian îi așezase în peninsulă», scrie Lina Eckenstein în *A History of Sinai*, p.

189, London, 1821;

i) «printre cei ce ajută pe călugări la treburile mănăstirii se află și o ciudată rasă de oameni, ziși *Gebalié*. Nu sunt de viță arabă, ci urmașii robilor *valahi*, trimiși de Justinian în sec. VI pentru a servi mănăstirilor», scrie C. S. Jarvis, guvernator al Peninsulei Sinai, în *Yesterday a Today*, p. 229, London, 1931. Întrebat de Marcu Beza pe ce documente se bazează, n-a putut indica decât ce-a aflat de la alți călugări, adăugând că «mai există aproximativ 400. Ei trăiesc în afara zidurilor mănăstirii. Au fost obligați să treacă la religia mahomedană puțin timp după Hegira - 622»;

j) călăuza «valahă ?» a lui M. Beza era voinic, cu o broboadă albă, o cingătoare de piele și opinci. Cureaua aducea oare a șerpar?

k) «Justinian a dăruit mănăstirii un grup de robi, din care o parte erau *Wallachian Christians*», scrie în *Observer* ziaristul Erik Newby, citat de U. Vălureanu, în *Magazin istoric* nr. 1/1973, care istoriește că Ras Abu Rhodeis (100 km de Sinai) un muncitor gebelien asculta atent conversația Românilor, declarând că «a înțeles, parcă, unele cuvinte»!

(Am subliniat intenționat termenul *valah*; cred că obârșia era Muntenia).

l) supraviețuirea până azi a acestui trib «dac» o găsim confirmată prin cercetarea la fața locului făcută de un student din Ierusalim pentru teza sa de licență despre condițiile economice ale triburilor de beduini din sudul peninsulei Sinai, pe nume Iosef Ben-David, în 1972. El susține că tribul de beduini numit Gebalia ar proveni din Dacia, ei fiind aduși acolo de Justinian, pentru «a păzi și sluji mănăstirea Sf. Ecaterina. Deși astăzi nu-și mai câștigă existența datorită mănăstirii, totuși ei au păstrat unele legături cu ea». Se remarcă «prin vrednicie de pricepere; mulți sunt meseriași; de asemenea, toți copiii acestui trib știu citi și scrie. Membrii tribului ajută și îndrumă pe ceilalți berduini în lucrările agricole și în meșteșuguri» (Informația am găstit-o într-o notă fugară din *Revista cultului mozaic* din 15 februarie 1972).

Nota nu spune ce limbă vorbește tribul. Condiția economică a lui, nivelul său mai ridicat este însă bine precizat și se suprapune cu cele ce știm despre strămoșii Daci, cunoscuți ca buni meseriași și mai ales agricultori foarte pricepuți (Columella îi socotea «experți în cultivarea pământului»). Interesant e și rolul civilizator al tribului, rol pe care îl îndeplineau și Geto-Dacii printre alte triburi.

m) în sfârșit, supraviețuirea tribului «dac» ne este confirmată mai recent prin desvăluirile din *Le progrès Egyptien* (25 aprilie 1982), menționat la început.

Din cele expuse mai sus, rezultă că ar fi foarte interesant ca oamenii noștri de știință să studieze îndeaproape problema. Perspectivele deschise științei noastre (și celei străine) vor fi desigur imense și rezultatele poate spectaculoase, îndeosebi în sectoarele tracologiei, dacologiei, lingvisticii istorice, comparatisticii, antropologiei, dar și în altele învecinate: etnologie, folclor, artă populară, muzică veche etc.

AUREL STOICANU

ORACOLUL ZEIȚEI CYBELA DE LA ALUNIȘ

Nicolae Densușianu, în *Dacia Preistorică* informează despre existența unei biserici ortodoxe săpate în stâncă, foarte vechi.

În urma studiului izvoarelor cartografice, descoperirilor arheologice, am ajuns la concluzia existenței unei zone sacre geto-dace în Munții Siriu.

Executând recunoașteri în teren, primind ajutorul populației și în special al primarului comunei Colți (I. Iorga), am reușit să identificăm în zona aluniș un sanctuar al Zeiței Cybela, ce funcționa și ca Oracol, integrat în cadrul unei zone sacre, împreună cu un bogat inventar de obiective cu importanță pentru arheologie.

Cele mai importante obiective sunt:

ORACOLUL ZEIȚEI CYBELA DE LA ALUNIȘ

Biserica este atestată documentar în anul 1427, ca locaș de cult ortodox (legenda stabilește data de 1200).

Locașul este mult mai vechi, făcând parte din construcțiile megalitice și a servit inițial la oficierea misterelor cultului Zeiței Cybela.

Elementele ce confirmă acest lucru sunt:

Zeița Cybela a fost adorată de Traci ca protectoare a agriculturii și a animalelor. Cultul era al misterelor, se practica în munți, iar preotesele se numeau sibile, practicând și «profetitoria» (Oracol).

În lucrările de specialitate, zeița apare stând pe un tron de aur susținut de 1-2 lei, înconjurată de animale și având lângă ea pe fiul (iubitul său) Atis. La intrarea în biserica de la Aluniș se află și azi doi stâlpi de piatră (cu semnul sacru al spiralei), ce au servit ca postament pentru doi «câini ciobănești» (lei).

Pe timpul Fanarioților, niște călugări greci au înlăturat și distrus acești «câini», pretinzând că ei profanează locașul de cult ortodox. (Culeasă din bătrâni).

Explicația se află în reacția negativă a călugărilor greci, care identifica-seră în cei «doi câini» simbolul unui cult păgân.

Un pârâu ce izvorăște din apropierea bisericii se numește Sibiciu, nume ce derivă de la Sibila (preoteasa cultului Cybela). Satele Sibiciu, Valea Sibiciului între Sibiciu, atestă cât de puternic a fost acest cult în zonă și continuitatea poporului pe aceste meleaguri.

În comuna Năeni, la 30 de km sud, s-a găsit o statueta de metal ce prezintă pe Anaitis (zeiță corespondent lui Cybela la Sciți).

Cybela cu Attis, găsită la Năeni, jud. Buzău.

Patera cu idoli, din tezaurul de la Pietroasele, are în centru pe Zeița Cybela, fapt ce confirmă că tezaurul a servit ca obiecte de cult religios în practicarea misterelor zeiței.

Identificarea vaselor sacre ca obiecte pentru practicarea astronomiei și a astrologiei ne conduce să identificăm existența unui zигurat și a unui Oracol (cf. Florin Olteanu, *Originea geto-dacică a tezaurului de la Pietroasa*, în Almanah Știință și Tehnică, 1982). În zona bisericii se află o chilie ce are sculptată în stâncă (după cum ne-a semnalizat un informator) pe Maica Domnului cu Iisus Hristos.

Autorii, cu toate că nu au văzut această sculptură, sugerează că ea poate fi Cybela cu Atis. În caz că se confirmă acest lucru, se probează simbolul Zeiței Cybela și în același timp că ortodocșii, prin sincretism, au înlocuit pe Sybela cu Maica Domnului.

În baza celor prezentate se poate afirma că locașul a fost un sanctuar al Zeiței Cybela și un Oracol, care, prin trecerea Geto-Dacilor la creștinism, a fost amenajat ca biserică creștină.

Peșterile lui Dionisie și Agaton din zona Nucu, cu toate că se sugerează că onomasticile ar proveni de la doi călugări, autorii încearcă să rețină atenția că au o origine arhaică.

PEȘTERA LUI DIONISIE

Dionisie, denumire tracă, care a rămas nealterată, era la Geți și Daci zeul vinului și viței de vie. Cultul lui se practica în păduri, în munți, noaptea, și era un cult al misterelor.

Din timpul lui Odobescu, s-a identificat pe pereții peșterii semnul unui pește, care este simbolul acestui zeu.

PEȘTERA LUI AGATON

Denumire ce poate proveni de la numele lui Agatocle, fiul lui Lisimach, prizonier la regele Dromichete.

Este foarte posibil ca prizonieratul să-l fi petrecut printre bacante, menade și sibile.

După câțiva ani de prelucrare «ideologică», schimbându-și concepțiile, a fost trimis la taică-său acasă (cf. I. C. Drăgan, *Noi Tracii*).

PIATRA GĂURITĂ CU ALTAR

Locaș de cult, tăiat în stâncă, în munți, la 2 km nord biserica de la Aluniș și care are în interior un altar de piatră săpat în peretele stâncii. A servit la practicarea misterelor unui cult păgân, ulterior loc de asceză.

TUMULII FUNERARI

În această zonă sunt semnalati doi tumuli funerari, ce pot fi morminte a unor șefi religioși sau conducători administrativi. Prezența lor demonstrează sacralitatea zonei, ei făcând parte dintr-un cimitir divin.

PIATRA ROMEI

În documentele vechi se găsește toponimicul Piatra Romei, pe care l-am identificat azi prin piatra Rotăriei. La Piatra Romei se găsește un altar (foto

1) unde localnici descoperă bani vechi (ei spun că au fost ascunși de haiduci). Este posibil ca banii să provină din urnele de incinerare.

Toponimicul a rămas nealterat de la Romi-Dava sau Cetatea Romilor, pe care în zadar se încearcă a se identifica la Drajna cu Rami-Dava.

SATUL LARA

Denumire conservată de la zeii Lari, zei protectori ai căminului. Probabil că aici era locul unde se fabricau astfel de zei pentru populația din zonă.

PIATRA SCRISĂ

Denumire cartografică veche și este posibil a se identifica în zonă o astfel de Piatră Scrisă.

Unul din autori a localizat zona, însă până în prezent nu a reușit să găsească această Piatră Scrisă.

ARGINTĂRIA

Toponimic păstrat și azi în zona Gura Siriului, care confirmă existența în vechime a unor giuvaergii. Acest lucru este posibil, deoarece la Colți și în Valea Tekerăului se găsește chihlimbar, iar în râul Buzău în antichitate se găsea aur.

POIANA STÂLPULUI

Toponim ce confirmă prezența unui stâlp sacru pe care autorii încearcă să-l identifice.

VÂRFUL SIRIU

Denumire ce provine de la steaua Sirius, care a jucat un rol important în măsurătorile astronomice și astrologice ale Geto-Dacilor. De pe această înălțime și azi se vede Steaua Sirius. Discul solar din tezaurul de la Pietroasa (F. Olteanu, literatura citată), care a fost utilizat drept model pentru întocmirea calendarelor lunare ale Geto-Dacilor nu este străin de stricta observare și măsurare a evoluției acestui astru din spațiul sideral.

În zonă autorul a identificat urmele unui zигurat.

Preoții cultului Cybela, din acest zигurat urmăreau astrele pentru a face măsurători astronomice și astrologice pentru Oracolul de la Aluniș. Existența unui loc sacru se confirmă și prin toponimele existente în documentele cartografice vechi, ca: Pârâul Mani și Cura Muntelui.

Cura Muntelui, zeiță romană a grijei. Ea avea și funcția de a practica slujba la zei.

SCHEMA

CU DISPUNEREA ORACOLULUI CYBELEI DE LA ALUNIȘ- ÎN CADRUL ZONEI SACRE DIN MUNTII SIRIULUI

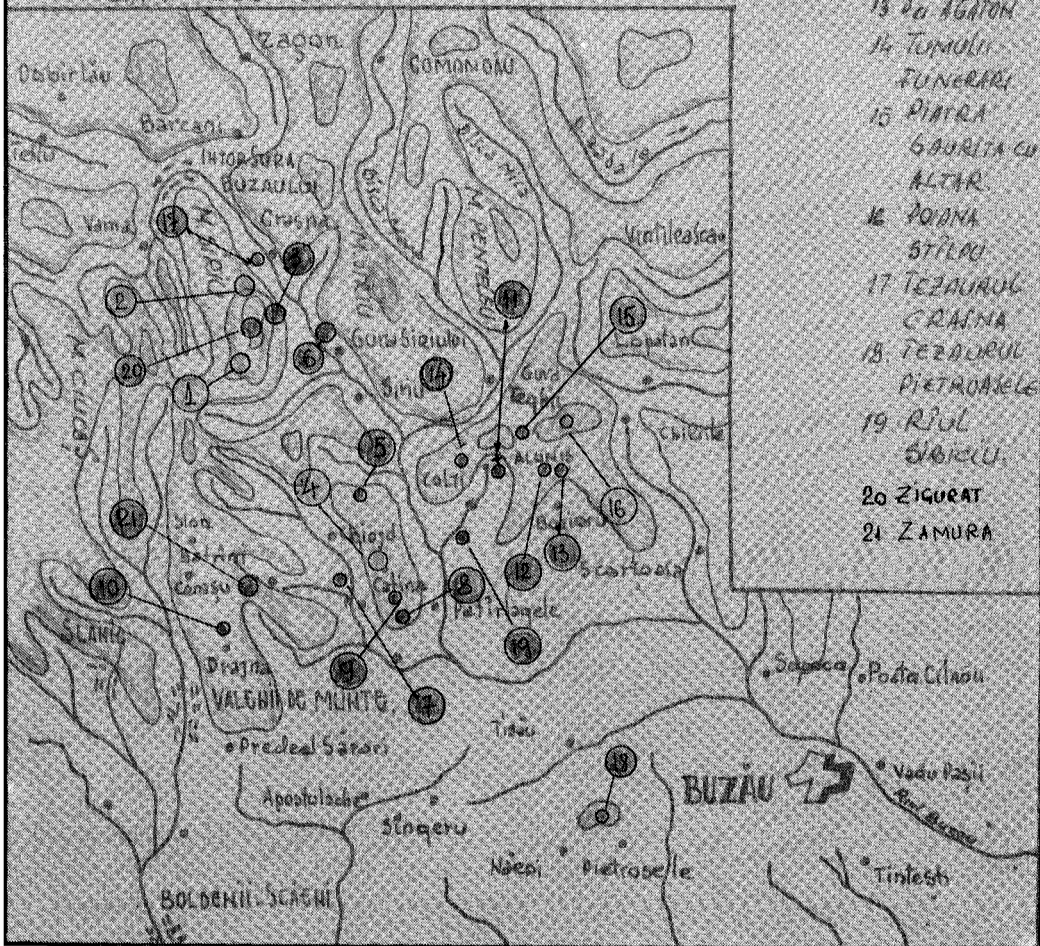
Legendă

1. MUNTII SIRIULUI
2. CURA MONTOLUI
3. PIRIUL MANII
4. LARA

5. M. TEORU
6. ARGINTĂRIA
7. PIATRA ROMEI
8. ROMI-DANA
9. PIATRA SCRISA

10. RÂNDANA
11. ORACOLUL CYBELEI ALUNIȘ
12. P. de BUCURIE
13. P. de AGATON
14. TUMULI FUNERARI
15. PIATRA SAURITA CU ALTAR
16. POIANA STILAO
17. TEZAUURUL CRĂINA
18. TEZAUURUL PIETROASELE
19. R. PUL SIBICU
20. ZIGURAT
21. ZAMURA

SCARA 1:300 000

Denumirea confirmă că în acest loc se oficia slujbe în favoarea zeilor. Pârâul Mani, în antichitate erau zei buni ai celor decedați. Denumirea confirmă existența unor altare și a unui cimitir divin.

VÂRFUL ZAMURA

În zonă se află un deal cu numele de vârful Zamura. Zamura este un toponim vechi ce sugerează că aici se practicau misterele zeului timpului Cronos.

VÂRFUL GOGA

Denumire ce se conservă provenită de la muntele sacru Kogaionon.

TEZAURUL DE LA PIETROASA

Tezaurul de la Pietroasele a fost atribuit de Odobescu Ostrogoților lui Athanaric. În prezent s-a identificat la acest tezaur simboluri și totemuri geto-dacice care confirmă că vasele erau sacre și se utiliza pentru construcția calendarelor solare în astronomie și astrologie.

Tezaurul a fost îngropat de preoții geto-daci din Pietroasele, cu scopul de a fi scos după ce vor trece năvălitorii și a nu demasca, în caz că ar fi fost găsit, locul sanctuarului de la Aluniș. În concluzie, în zona Aluniș a funcționat un sanctuar al zeiței Cybela, care avea și rol de Oracol.

În arta divinatorie, Tracii erau recunoscuți în antichitate și se bănuie că ei au înființat Oracolul de la Dodona și de la Delphi.

Se impune intensificarea ritmului de cercetare, deoarece sunt posibile noi descoperiri care să contribuie la întocmirea unei mitologii a Geto-Dacilor.

Prof. MIRCEA GROZA și FLORIN OLTEANU

Redacția mulțumește colaboratorilor pentru prețioasele materiale trimise și recomandă ca articolele să fie clare, concise, cu material ilustrativ. Fiecare autor își asumă responsabilitatea ipotezelor enunțate și a exactității datelor.

Colaboratorii din România pot trimite manuscrisele dactilografiate și atent corectate și la adresa: ION COJA, Căsuța poștală 73-17, București.

CRĂCIUN - CUVÂNT DACIC

Crăciun - sărbătoarea Făcutului (Iisus Hristos). Cuvânt dacic în spațiul carpatic danubian, răspândit în special de Arie și adepții său, după primul sinod de la Niceea, ce a avut loc în anul 325 e.n.. După această dată, când creștinismul a fost aprobat de stat, sărbătoarea *Creatului* sau *Făcutului* -*Crăciun* a fost înlocuită cu sărbătoarea *Născutului*, potrivit articolului din Simbolul Crediței: «născut, iar nu făcut». În *Evanghelia învățătoare*, tipărită la Govora, în anul 1642, filele 34-35, găsim indicația: «Luna Deke(m)brie în doao zeci și 5 de zile, învățatură la slăvita zi a Născutului, Domnului nostru Is. Hs.». În continuare, colontitul paginilor este acesta: «Luna deke(m)vrie 25, la zioa Născutului lui H(risto)s». Acest text se repetă de patru ori. Tot aici, în cuvântul «Învățăture la Botezul Domnului nostru Is. Hs.», se amintește de sărbătoarea *Născutului*: «...cum ați auzit la Născut, de împărații și de filosofii...».

Aceleași texte, aproape identice, le întâlnim în *Carte rumânească de învățătură*, tipărită la Iași, în 1643. La 25 Decembrie, găsim cuvântul intitulat «Învățăture la Slăvita dzi a Născutului, Domnului nostru Is. Hs.». De aci, în continuare, pe prima față de filă, aflăm următorul colontitlu: «La dziua Născutului, lui H(risto)s», de cinci ori, pe cinci pagini. În cuvântul «Învățătură la Botezul Domnului nostru, lu Is. Hs.», ca și în cartea tipărită la Govora, cu un an mai înainte, se amintește de *sărbătoarea Născutului*: «cumâ ați audzitâ la Nîscutâ, de împărații și de filosofii aceia că nu să întoarseră să spue lui Irod» (Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, fila 36 v și 47 v. «Â» la finele cuvântului nu are valoare fonetică).

Nicolae Iorga constata că sărbătoarea Crăciunului «se zicea și Născutul (cf. Noél din Natale)» (*Istoria Românilor*, vol. II, p. 91). Același cercetător, în versiunea franceză, spunea mai clar: «mais il ne faut pas oublier qu'on disait autrefois, au lieu de *Crăciun*, *Născut*, qui est la même chose que Noël venant de Natale», dar raporta greșit originea cuvântului Crăciun «à un ancien dieu (slave), comme pour les Anglais le nom yule» (*Histoire des Roumains et la romanité orientale...*, p. 113). În această părere, după care Crăciun ar fi fost un vechi zeu slav, probabil că a fost influențat de Pericle Papahagi, care susține că, inițial, Crăciunul ar fi fost sărbătoare păgână. De fapt această afirmație eronată a fost reluată și de alți cercetători. N. A. Constantinescu, în *Dicționar onomastic românesc* (1963, p. 36), înregistrează cuvântul Crăciun ca substantiv «personificat în folclor: Moș Crăciun.

Născut. După *Studii și Documente*, vol. X, p. 94: Născutul sinonim cu Crăciun».

Ziua Născutului apare în folclor. Într-un colind din Lejnic, jud. Hunedoara, găsim versurile:

«Ajunul Crăciunului,

Cu ziua Născutului,

Că s-a născut un Domn tânăr...» (Sabin Drăgoi, *303 colinde*, București, 1963, p. 36).

Un colind din Mogoș, asemănător celui din Lejnic, are aceste versuri, care ajută la lămurirea evoluției numelui acestei sărbători:

«...Ce sară e astă seară?

Domnului, Doamne!

Da-i sara Născutului,

că s-a născut un fiu sfânt...». (Alexiu Vinciu, *Colinde din Ardeal*, p. 25).

Față de cele menționate aici, avem de subliniat că Sărbătoarea Născutului sau Ziua Născutului indică o sărbătoare dogmatic stabilită. Prima parte a Mărturisirii de credință, a Simbolului, elaborată de primul sinod ecumenic de la Niceea, la anul 325, a stabilit, între altele, și articole privitoare al Iisus Hristos, în consensul celor 318 părinți: «Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, unul *născut*, care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, *născut, nu făcut*, cel de o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut. Care pentru noi oamenii și pentru mântuirea noastră s-a pogorât din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfânt și de la Fecioara Maria și s-a făcut om».

Se spune aici că Iisus este «Fiul lui Dumnezeu, *unul născut, care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii*». Este ceea ce ne interesează îndeosebi în acest studiu. *Sărbătoarea Născutului* este o sărbătoare precizată la anul 325, în opoziție cu o părere mai veche, de pe când creștinismul se afla «în ilegalitate», după care Iisus Hristos «a fost creat de Dumnezeu Tatăl din nimic». Arie, reprezentantul acestei opinii la sinodul de la Niceea, numea «pe Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, zidire, făptură, creatură, iar sinodul a hotărât: «Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, numai obrazele ce se despart, iar întru ființă n-au despărțire, tocmai cinstit Tatăl, Fiul și Duhul» (*Îndreptarea Legii*, 1651, cap. 288, sobor 1).

În *Pravila ritorului Lucaci*, 1581 (Buc., 1971, p. 161-162, ms. f. 192 v), citim că «Fiul e născut din Tatăl, însă nefăcut». După Scriptură, Iisus este «primul născut din toată creația» (Ep. Coloseni 1, 15), «pentru că el este din Dumnezeu». Se numește «prim născut și nu prim creat, căci creația nu este din ființa Tatălui, ci a fost adusă de la neexistență la existență, prin voința lui» (Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Buc., 1938, p. 146).

Cel care a căutat, după anul 325, să păstreze sărbătoarea *Creatului - Creatiunii - Crăciunului* a fost Arie cu adepții săi, exilat la Dunăre. A fost o sărbătoare adoptată trecător de Goți, în frunte cu Ulfila. În anul 343, se ține un sinod la Sardica (Sofia) și în 351, altul la Sirmium, care condamnă arianismul. La Sardica s-a votat pentru *Sărbătoarea Născutului*.

Din punct de vedere etimologic, cuvântul *Crăciun* este forma dacică pentru latinul *creatus*.

În dicționarele latine nu-l găsim.

Crăciun este termenul popular sub care s-a răspândit sărbătoarea creștină a Nașterii Domnului, în Dacia în general. În limba dacică a existat cuvântul *Crăciun* (Creatul), cuvânt care, teoretic, doctrinal a fost înlocuit cu Născutul - Iisus Hristos, termen adoptat după sinodul din 325 și generalizat după anul 500, când discuțiile hristologice păreau a se fi terminat. Pentru acest motiv, în cărțile de ritual, cărți autorizate ale Bisericii Ortodoxe, apare termenul canonic *Născutul* sau nașterea lui Hristos, deși în popor s-a păstrat și se păstrează încă primul nume al sărbătoririi Nașterii lui Iisus Hristos, *Crăciun* (*Creatul*).

Este interesant de știut că în limba spaniolă există cuvântul *creacion s.f.* - creare, dar nu pentru a indica o sărbătoare religioasă. În albaneză, mai multe cuvinte provenind din latină și, desigur, și din dacică, se transformă *-tion* în *-cion*: *partion* - *parcion*, *ration* - *racion*, *station* - *stacion*, *operation* - *operacion*, toate devenind de genul masculin. (v. Lucia Djamo-Diaconiță, *Contributions à l'étude du lexique d'un patois slave d'Albanie*, în *Romanoslavica*, XVI, București, 1968, p. 181-183). În această categorie se încadrează cuvântul dacic *Crăciun*.

Etimologiile propuse de unii lingviști îngruiază înțelegerea termenului dacic *Crăciun* - *creacion* și le considerăm eronate.

Rezistența ultimă a arianismului în părțile carpato-danubiene a fost lângă Milcov, în cetatea *Crăciuna*, a cărei primă fundație se pare a fi anterioară anului 500. După arianism, învățătura creștină a fost adusă de Crăciun (Hristos), care, fiind creat din veac, a ajuns în mitologia românească *Bătrânul Crăciun*, *Moș Crăciun*, *Sfântul Crăciun*. Până în secolul IV, chiar iconografia creștină «înfățișa pe Iisus cu chip urât, bătrân, după cuvintele profetice: N-avea nici chip, nici frumusețe. Ci chipul lui necinstit și mai sfârșit decât al fiilor omenești, om ce era într-un bătae și știind răbda durere, că s-a schimbat fața lui» (Isaia 53, 2-3. Vezi și Apocalipsa 1, 14). Domnul Iisus Hristos «numai mai târziu e înfățișat ca om de rară frumusețe, pe temeul psalmului 44, 3: «împodobit cu frumusețe mai mult decât fiii oamenilor» (Pr. Victor Aga, *Dicționar enciclopedic*, Timișoara, 1935, p. 80). Figura lui Hristos umanizat «cu chip urât, bătrân» apare în folclorul românesc *Crăciun cel Bătrân* (Vezi și Gh. Vrabie, *Folclorul*, Ed. Academiei, București, 1970, p. 212). Aceasta înseamnă că termenul *Crăciun* este din primele trei secole, de atunci când în iconografie Hristos apărea «cu chip urât, bătrân». Pe parcurs, colindele împacă chipul vechi al lui Crăciun cu cel al lui Hristos.

Cităm, pentru documentare, câteva exemple. Un colind din satul Țepu, județul Tecuci:

Nu dormiți în astă noapte,

Ci ședeți și priveghiați,

Că-i născut un domn frumos,

Cu numele de Hristos. (Tudor Pamfilie, *Crăciunul...*, p. 57, colindul nr. 12)

În continuare vom cita un colind din care reiese că Moș Crăciun este «cel mai bătrân», născut din Tatăl mai înainte de toți vecii și apoi din Maria: Moș Crăciun,
Cel mai bătrân,
Să-l scăldăm, să-l îmbăiem,
Cu veșmânt să-l primenim.

Alt colind, similar, din Tecuci, are și aceste versuri:

A purces pârâu de vin
Să scăldăm pe Moș Crăciun,
Moș Crăciun
Cel mititel,
Mititel

Și-nfășeșel. (*Ibidem*, p. 59, colindul nr. 19). În acest colind antinomia este clară: «Moș Crăciun, Cel Mititel».

În limba română, cuvântul dacic *Crăciun* are toate cele trei genuri: masculin - Crăciun, antroponim; feminin - Crăciuna, nume de femeie și cetate; ambigen - Crăciun, plural -uri, sărbătoare. În 1664, aprilie 18, aflăm pe *Creaciu*, armașul din Comoșteni, județul Dolj (*Monografia jud. Dolj*, doc., vol. III, p. 178). Deci, în sec. XVII, se păstra și forma veche a cuvântului Crăciun.

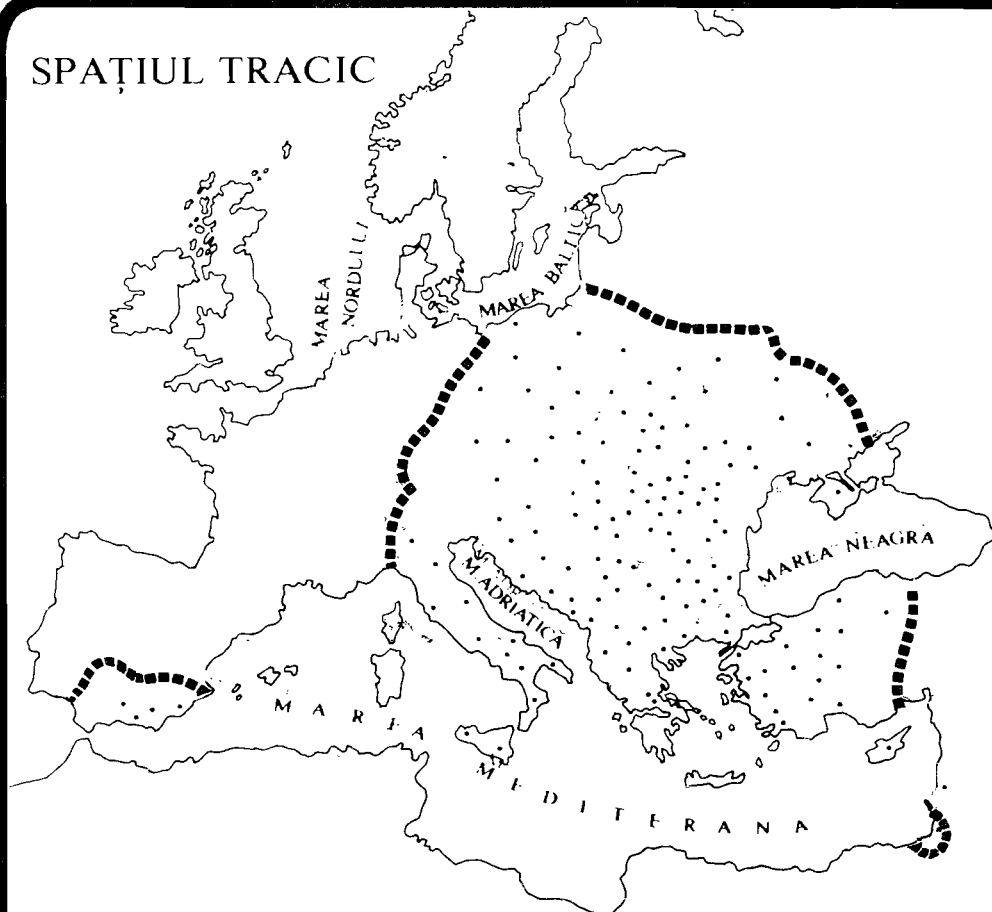
Biserica Românească nu a aprobat termenul *Crăciun*, dar nici nu l-a condamnat și el a supraviețuit aproape două milenii în graiul poporului și chiar al clerului, pentru a designa una din cele mai frumoase sărbători creștine, specific românească, Crăciunul. Este și aceasta o dovadă a continuității și viețuirii neîntrerupte a poporului român în hotarele dacice. Moș Crăciun este un personaj mitologic eminent dacic. În colinde, el stă la masă cu Dumnezeu, cu Maica Domnului, cu Sf. Ioan Botezătorul și cu toți sfinții. Locuința lui este în cer. De acolo vine încărcat de daruri și le împarte copiilor cumiți (*Moș Crăciun*, poezie de Octavian Goga).

Din materialele folclorice, documentare, istorice și lingvistice, reiese că dacicul Crăciun este identic cu Iisus Hristos. «Crăciun și Crăciunoaia» este o poveste miraculoasă, creație nouă și nu trebuie contată. Etimologia cuvântului pornește de la dacicul *Creacion - Creaciu*, Sărbătoarea Creatului, înlocuită la anul 325 cu Sărbătoarea Născutului. Moș Crăciun este figura umanizată a lui Iisus Hristos și popularizată înainte de fixarea dogmatică a credinței creștine, în sinoadele ecumenice.

Prin urmare, Moș Crăciun este cea mai veche creație folclorică dacică, românească. Crăciun nu este numele unui zeu slav sau păgân, nici o sărbătoare personificată, ci numele popular al Logosului divin, al Cuvântului lui Dumnezeu - Crăciun, identic cu Hristos, plămădit în concepția mitologică a sec. II și III, cimentat în daco-română în sec. IV și păstrat până azi în limba română.

Pr. D. BĂLAȘA

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor (Herodot)

CUPRINSUL

Aurel Stoicanu, <i>Cercetări și ipoteze privind limba Dacilor</i>	1
M. Groza - F. Olteanu, <i>Oracolul Zeiței Cybela de la Aluniș</i>	6
D. Bălașa, <i>Crăciun - Cuvânt dacic</i>	12

NOI TRACII

Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunio
Direz. Foro Traiano 1/A Roma Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)